

TAJTI ZSUZSANNA

A bázeli ajánlások és a tőkemegfelelési direktíva (CRD) formálódása

Az elmúlt évek során az egyre élesedő piaci verseny, a tulajdonosi elvárások nyomása és számos további tényező együttesen oda vezetett, hogy a pénzügyi intézmények egyre kockázatosabb tevékenységekbe kezdtek, a korábbiaknál magasabb kockázatú ügyfélkört is megcéloztak termékeikkel és szolgáltatásaikkal. Ezek a fejlemények újabb potenciális veszteségforrásokat rejtenek magukban, ezért elengedhetetlenné vált a szabályozás megreformálása, ami egyúttal védelmet is jelenthet a bankok számára saját „felelőtlen magatartásuk” következményeivel szemben. Nem túlzás azt állítani, hogy a globális válság determinálja a szabályozás irányait.

Az elmúlt időszakban öt területen történtek számottevő változások a bankszabályozásban: (1) a prudenciális szabályok szigorítása; (2) új európai felügyeleti rendszer és egységes szabálykönyv kialakítása; (3) válságkezelési eljárások kidolgozása, felelős hitelezés előmozdítása; (4) a vállalati irányítás és a javadalmazási rendszer megreformálása; (5) bankadóztatás és betétbiztosítás.

Jelen tanulmány az első két pontra összpontosítva vázolja fel az elmúlt időszak fejleményeit.

1. A BÁZELI AJÁNLÁSOK ÉS A CAPITAL REQUIREMENTS DIRECTIVE (CRD)

A Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság (Basel Committee on Banking Supervision – BCBS) 1988-ban a bankrendszer hosszú távú fizetőképessége biztosításának, prudenciális működésének és stabilitásának célkitűzésével dolgozta ki a Bázeli Egyezményt. Az *International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards* címet viselő Bazel I. ajánlások (BCBS [1988]) minden intézményre egységesen vonatkozó 8%-os tőkemegfelelési követelményt (Cook-ráta) írtak elő a hitelkockázat vonatkozásában, de a piaci és a működési kockázat vállalását még nem szabályozták. Tekintettel arra, hogy ez a ténylegesen vállalt kockázatoktól, valamint az egyedi sajátosságoktól függetlenül, azonos feltételekkel szembeállított minden intézményt, közvetlenül nem segítette elő a fejlettebb kockázatkezelési módszerek kidolgozását, ugyanakkor számottevő mértékben előmozdította az egyes nemzeti szabályozások összehangolásának folyamatát.

A BCBS a következő években a felmerült kérdések és problémák nyomán felülvizsgálta az 1988-as ajánlásokat, valamint új javaslatokat is kidolgozott.

A befektetési vállalkozások és hitelintézetek tőkemegfeleléséről szóló 93/6/EEC irányelv (EEC [1993]) 1993-ban még ugyan továbbra is egységes tőkekövetelmény-meghatározási eljárást rögzített, de jelentősen szélesebb kockázatkört fedett le. A következő lépésben, 1996-ban a Bazel I.-et kiegészítették a piaci kockázatok fedezéséhez szükséges tőkekövetelmény

meghatározására vonatkozó előírásokkal, amelyek már lehetővé és szükségessé tették az egyedi – az adott intézmény tevékenységéhez legjobban illeszkedő – kockázatkezelési módszerek alkalmazását.

A további fejlődést tekintve, jelentős szerep tulajdonítható annak is, hogy 2002 decemberében az Európai Unió Tanácsa az egész európai pénzügyi szektorra kiterjesztette az uniós piacsabályozást megreformáló Lámfalussy-eljárást, amelynek keretében a *Lámfalussy Sándor* által vezetett Bölcsek Bizottságának javaslatára egy négy szintű rendszert alakítottak ki (*Soós* [2011]):

- I. szint: az Európai Parlament és az ECOFIN (Council of Economics and Finance Ministers of the European Union – Európai Unió Gazdasági és Pénzügyminisztereinek Tanácsa) együttdöntési eljárása;
- II. szint: a tagállamok és az Európai Bizottság által hozott végrehajtási szabályok;
- III. szint: szigorú felügyeleti együttműködés;
- IV. szint: az Európai Bizottság intézkedései a szabályok tagállami megfelelő végrehajtása érdekében.

A 2001-ben létrejött, harmadik szintű bizottságok (Európai Bankfelügyeleti Bizottság – Committee of European Banking Supervisors [CEBS]; Európai Tőkepiaci Szabályozók Bizottsága – Committee of European Securities Regulators [CESR]; Európai Biztosítás és Foglalkoztatási Nyugdíj Felügyeleti Bizottsága – Committee of European Insurance and Occupational Pensions Supervisors [CEIOPS]) aktív közreműködése jelentős lépéseket eredményezett a pénzügyi szektorra vonatkozó döntéshozatal és felügyeleti együttműködés területén.

Ezt követően kapott nagy lendületet a Bázeli II. ajánlásoknak – a nemzetközileg aktív bankok tőkekövetelmény-számítását megújító BCBS-ajánlásoknak – a kialakítása, amelyek már a kockázatok szélesebb körére kiterjedő, komplex kockázatkezelést tüzték ki célul. Az új kockázatkezelési rendszerek bevezetésének elsődleges célja „*a közgazdaságilag szükséges tőke és a szabályozói tőkeszükséglet összegének közelítése, továbbá a pénzügyi szektor stabilitásának védelme, többek között a hitelkockázatok átfogó felmérésének bevezetése révén*” (*Baranyi–Széles* [2010], 168. o.).

1.1. A Bázeli II. ajánlások európai uniós adaptációja: a CRD

Az Európai Bizottság 2004 júliusában kezdeményezte hivatalos módosító javaslat benyújtásával a hitelintézetek tevékenységének megkezdéséről és folytatásáról szóló *2000/12/EC irányelv* (EPC [2000]), valamint a befektetési vállalkozások és hitelintézetek tőkemegfeleléséről szóló *93/6/EEC irányelv* (EEC [1993]) módosítását, majd az új tőkekövetelmény-előírásokat tartalmazó CRD (Capital Requirements Directive)¹, az átdolgozott *2006/48/EC* és *2006/49/EC* irányelvek (EPC [2006a], [2006b]) – a hitelintézetek, a befektetési és egyéb pénzügyi vállalkozások tőkemegfeleléséről szóló, új Bázeli II. ajánlások nyomán – hosszas egyeztetéseket követően végül az Európai Parlament és a CEBS 2006. június 14-i jóváha-

¹ A CRD a banki könyvre vonatkozó CID (Credit Institutions Directive) és a kereskedési könyvre vonatkozó CAD (Capital Adequacy Directive) elemeit egyesítő szabályozás, amely a hitelintézeteket és a befektetési vállalkozásokat egyaránt érinti.

gyása után 2006. június 30-án jelentek meg az Európai Unió Hivatalos Lapjában. A hossz-
szas előkészítés ellenére számos nyitott kérdés maradt, amelyekben a döntés joga a tagor-
szágokat, illetve azok felügyeleti hatóságait illette meg, lehetővé téve, hogy szabályozási
kultúrájuk, jogi sajátosságai és piaci adottságai alapján saját hatáskörükben rugalmasan
alakíthassák az uniós előírásokat (ún. nemzeti diszkrecionális kérdések).

Mivel a 2006-ban elfogadott irányelvek teljes körű alkalmazása a pénzügyi szektorban
2008. január 1-jétől vált kötelezővé – de a hatálya alá tartozó intézmények elvileg már 2007.
január 1-jétől áttérhettek az új szabályok szerinti működésre –, az egyes országok hamarosan
megkezdték a direktívák implementálását a saját nemzeti jogi környezetükbe.

A CRD (Capital Requirements Directive) a hitelintézeti szektor egészét érintő szabályo-
zás, amely követi a Bazel II. alapelveit. Lényegi eleme az előrettekintő jellegű tőkeszabályo-
zás, a jövőbeni kockázatok felmérése, a hitelintézetek kockázaterézékenységének előmozdí-
tása, illetve kiterjesztése.

A prudenciális rendszer legfontosabb célja a kockázatalapú felügyelet biztosítása, amely-
nek érdekében három pillérre építkeznek:

- A felügyeleti megfeleléshez szükséges minimális tőkekövetelmény meghatározását
célzó I. pillér egységes kvantitatív követelményeket tartalmaz, és abból adódóan,
hogy valamennyi hitelintézettel szemben azonos követelményeket támaszt, egyúttal
az összehasonlítás lehetőségét is megteremti.
- A II. pillérben, amelyben a cél az egyes intézmények kockázati profiljának megfelelő,
belső tőkeszükséglet kalkulációja; a hitelintézetek által választott egyedi módszerek-
re, modellezési technikákra helyeződik a hangsúly, ezáltal ösztönzi az új módszer-
tanok, metodikák kialakítását és implementálását, valamint elősegíti a fejlettebb és
hatékonyabb kockázatkezelési rendszerek meghonosítását. Nagy hangsúlyt helyez
a vállalatvezetés felelősségére, kiemelt jelentőséget tulajdonít a hitelintézetek saját
kockázataazonosító, értékelő és kezelő rendszere (belső tőke megfelelés-értékelési fo-
lyamat, „önértékelés” – Internal Capital Adequacy Assessment Process [ICAAP]) ki-
alakításának, valamint az azzal kapcsolatos belső irányítási és ellenőrzési szabályok
felállításának, a felügyeleti felülvizsgálati folyamatok támogatásának. További fontos
eleme, hogy az egységes felügyeleti gyakorlat biztosítása érdekében standardizált
eljárást (felügyeleti felülvizsgálati folyamat – Supervisory Review and Evaluation
Process [SREP]) fogalmaz meg, rögzíti például a felügyeleti hatásköröket, az alkal-
mazható mennyiségi és minőségi eszközöket.
- A III. pillér pedig – amely csak a legutóbbi időben kapott igazán figyelmet – a közzé-
tételi és adatszolgáltatási követelmények megfogalmazásában tölti be a legnagyobb
szerepet, így segítve elő a nyilvánosság megfelelő tájékoztatását, a transzparencia
fokozását, a piac fegyelmező erejének érvényesülését.

A szavatolótokéknak fedezetet kell nyújtania az I. pillérben meghatározott hitelezési, pi-
aci és működési kockázatokra, valamint a II. pillérben – a hitelintézetek saját kockázatfel-
tárása alapján – megállapított tőkeszükségletre, a stresszteszt és a SREP eredményeként
megképzendő tőkepufferre egyaránt.

1.2. A magyar szabályozás – a CRD implementációja

Magyarországon a pénzügyintézetekről szóló 1991. évi LXIX. törvényben (Pit.) jelent meg először a Bázeli egyezménynek megfelelő, 8%-os tőke megfelelési mutató, valamint a vállalható kockázatok korlátozásának előírása. A következő lépést az Állami Bankfelügyelet 4/1993. (PK 17.) BAF rendelkezése jelentette, amely rögzíti, hogy minden pénzügyintézet köteles hitelezési, adóminősítési, befektetési, fedezetértékelési, minősítési, valamint céltartalék-képzési szabályzatokat készíteni és alkalmazni. A későbbiekben számos módosítás és fejlesztés vált szükségessé, de gyökeres változások egészen a Bázeli II. ajánlások, illetve az azok nyomán formálódott EU-direktívák kidolgozásáig és implementálásáig nem történtek.

2005-től a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete (PSZÁF) számos koncepcionális jellegű anyagot tett közzé, amelyeknek az alapján széles körű konzultációk kezdődtek az érintett intézmények bevonásával. A CRD-hez közvetlenül kötődő szabályoknak a hazai jogrendszerbe való átültetése – hosszas egyeztetéseket követően – végül is 2007 második felére valósult meg.

A hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (Hpt.), valamint a tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény (Tpt.) módosításai, amelyek a Bázeli II. szabályozással kapcsolatos előírások implementálását is magukba foglalták, 2008. január 1-jén léptek hatályba. Módosították többek között a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről szóló 1999. évi CXXIV. törvényt, a Polgári törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvényt, valamint az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvényt is.

Tekintettel arra is, hogy a CRD hazai jogrendszerbe történő átültetése során fontos szempont volt, hogy csak a legszükségesebb szabályok jelenjenek meg törvényi szinten, ezáltal ugyanis a későbbiekben rugalmasabban és gyorsabban átvezethetők az esetlegesen szükségessé váló módosítások, a hitelintézetek kockázatkezelésével kapcsolatos alapvető előírásokat az alábbi rendeletek tartalmazzák:

- 196/2007. (VII. 30.) Korm.rendelet a hitelezési kockázat kezeléséről és tőkekövetelményéről (Hkr.),
- 200/2007. (VII.30.) Korm.rendelet a működési kockázat kezeléséről és tőkekövetelményéről (Mkr.),
- 244/2000. (XII. 24.) Korm.rendelet a kereskedési könyvben nyilvántartott pozíciók, kockázatvállalások, a devizaárfolyam kockázat és nagykockázatok fedezetéhez szükséges tőkekövetelmény megállapításának szabályairól és a kereskedési könyv vezetésének részletes szabályairól (Kkr.), valamint
- 381/2007. (XII. 23.) Korm.rendelet a hitelintézet partnerkockázatának kezeléséről.

A felsorolt jogszabályok harmonizációján túlmenően számos további törvényi, illetve rendeleti szintű szabályozást, módosítást tett szükségessé a CRD-nek, illetve későbbi módosításainak (CRD I.-II.-III.) hazai implementációja. Külön rendelet vonatkozik például a hitelintézetek nyilvánosságra hozatali követelményének teljesítésére (234/2007. (IX. 4.) Kormányrendelet), az éves beszámolóképzési és könyvvizelési kötelezettségek sajátosságainak meghatározására (250/2000. (XII. 24.) Kormányrendelet), illetve számos kapcsolódó területre. A tőke megfelelési mutató számításáról szóló 13/2001. (III. 9.) PM rendelet ugyan csak módosításra szorult.

A jogszabály-módosítási folyamat széles körű egyeztetés keretében zajlott, és elsődlegesen az EU-direktívákban foglalt szabályokra, eljárásokra építkezett, a Bázeli Bizottság ajánlásait csak azon kérdések vonatkozásában vette alapul, amelyek esetében a direktíva előírásai nem bizonyultak kellően részletesnek. A megfelelő transzparencia érdekében a PSZÁF időről időre nyilvánosságra hozta az általa alkalmazott gyakorlattal kapcsolatos, legfontosabb információkat.

A magyar jogrendben a diszkrecionális döntések rendszere meglehetősen szokatlan elem, ezért ezen kérdések többségét is jogszabályi keretek között rendezték, a felügyeleti diszkreciók száma pedig nemzetközi összehasonlításban nézve is kifejezetten alacsony.

2. A SZABÁLYOZÁS LEGJELENTŐSEBB VÁLTOZÁSAI

Az elmúlt évek során egyértelműen bebizonyosodott, hogy a szabályozás nem tudott lépést tartani a pénzügyi piacok dinamikus fejlődésével, a pénzügyi integráció elmélyülésével, ezért kiemelt figyelmet kell fordítani a szabályozási környezet harmonizációjára. A kialakult helyzetet tovább súlyosbította és újabb problémákkal tetézte a 2008 őszi kitört válság, még inkább előtérbe helyezve ezt a kérdéskört.

2.1. A Bazel II. ajánlások és a CRD módosításai (CRD I.-II.-III.)

Az elmúlt években felhalmozódott tapasztalatok arra is rávilágítottak, hogy a globális pénzügyi rendszer megszilárdítása, a „holnap válságaira” való felkészülés, valamint az egyenlő versenyfeltételek biztosítása érdekében az eddiginél robusztusabb és egységesebb prudenciális tőkekövetelmény-rendszerre van szükség.

Fontos lépésként említhető, hogy 2008 októberében az Európai Bizottság azzal a feladattal bízta meg a *Jacques de Larosière* vezette magas szintű, független csoportot, hogy tegyen javaslatokat az európai pénzügyi intézmények és piacok felügyeletének megerősítésére és a pénzügyi stabilitás biztosítására. A csoport aktív tevékenységének eredményeként 2009 februárjára elkészült a pénzügyi szabályozásra, az új pénzügyi felügyeleti struktúrára és a hatóságok együttműködésére vonatkozó átfogó javaslatcsomag, a *De Larosière-jelentés* (Soós [2011]).

A felügyeleti gyakorlatok összehangolásának célkitűzése húzódik meg a különböző országok felügyeleti hatóságai által közösen elfogadott módszertani anyagok kidolgozásának hátterében is.

Mivel a diszkrecionális döntésekből adódó, potenciális eltérések rendkívüli mértékben megnehezítik a globális pénzügyi csoportok összevont alapú felügyeletét, illetve esetenként akár a belső piaci alkalmazás összhangját is veszélyeztetik, ezért a CRD hatályba lépése óta számos alkalommal szerveztek széles körű konzultációkat, amelyek a megfelelő rugalmasság és az egységes szabályalkalmazás közötti egyensúly megteremtését is hivatottak elősegíteni.

A bázeli elveken nyugvó tőkemegfelelési direktívák 2006. évi elfogadása óta számos problematikus területet azonosítottak, jó néhány értelmezési kérdés merült fel a gyakorlati

alkalmazás során, valamint – nem utolsósorban a pénzügyi válság nyomán nyilvánvalóvá vált hiányosságok kezelése érdekében – jelentős módosítási kezdeményezések születettek, amelyeknek egy részét már jóváhagyták, sőt a nemzeti jogrendekbe történő adaptációja is megvalósult (PSZÁF [2010]).

- A CRD I. (EC [2009a], [2009b]) gyakorlati tapasztalatok alapján formálódott. Az Európai Bizottság által felállított szakértői munkacsoport, a Capital Requirements Transposition Group (CRDTG) készítette elő, majd az Európai Bizottság komitológiai eljárás keretében fogadta el. Előkészítése során az Európai Bizottság nyilvános konzultációkat is kezdeményezett (EC [2008a], [2008b], [2008c]), végül a CRD I. a tőkekövetelmény-számítás technikai kérdéseinek szabályozását érintő hiánypótlásokat, pontosításokat, módosításokat magában foglaló javaslatok alapján 2011. január 1-jén lépett életbe, és 2010. október 31-ig kellett a nemzeti hatóságoknak az új rendelkezéseket jogszabályaikba implementálniuk és nyilvánosságra hozniuk.
- Ugyanettől az időponttól kell alkalmazni a CRD II.-t, amelyet a Bizottság által 2008 októberében kiadott javaslat (EPC [2009]) alapján az Európai Parlament és a Tanács 2009 májusában fogadott el, majd 2009 októberében jelentetett meg az Európai Unió Hivatalos Lapjában. Ez a módosítás érinti a felügyeletek együttműködésének operatív kereteit (ún. felügyeleti kollégiumok), egységesíti a felügyelt intézményekkel szemben támasztott riportolási követelményeket, továbbá a szavatolóitókére (az alapvető tőkeelemek elismerhetőségi kritériumaira, a hibrid tőkeelemek besorolására) és a nagykockázat-vállalásra vonatkozó szabályozást, illetve szigorításokat vezet be a pénzügyi intézetek likviditási követelményeire, valamint az értékpapírosításhoz kapcsolódó kockázatkezelési és tőkeszabályokra vonatkozóan.
- 2009 első felében az Európai Bizottság újabb konzultációs dokumentumokat jelentetett meg. A CRD III.-at (EPC [2010a]) az egyeztetések nyomán végül 2009 júliusában fogadta el a Bizottság, majd 2010. december 14-én jelent meg az Európai Unió Hivatalos Lapjában. A változások ezúttal elsősorban a kereskedési könyvbe sorolt tételek és az összetett értékpapírosítási (újraértékpapírosított) pozíciók tőkekövetelményének megerősítését, a SREP pontosítását, valamint a *De Larosière-jelentés* (De Larosière [2009]) ajánlásai alapján a javadalmazási rendszernek a hatékony és eredményes kockázatkezeléssel összhangban álló átalakítását célozták, és ugyancsak 2011. január 1-jétől hatályosak.
- Annak következtében, hogy az Európai Unió új alapszerződése, a 2009. január 1-jén hatályba lépett Lisszaboni Szerződés átrendezte az uniós jogalkotási hatásköröket (Szájér [2010]), a CRD I.-et követő, későbbi módosításokat már nem komitológiai eljárással fogadják el, hanem a Tanács és a Parlament együttdöntési eljárása alá tartoznak, ami a jóváhagyási procedúra időigényét jelentősen növelte, illetve növeli.

A CRD újabb és újabb módosításainak hátterében az a megfontolás áll, hogy a világ leginkább meghatározó fejlett és fejlődő országait magában foglaló G20-csoport állam- és kormányfőinek véleménye szerint a jövőbeni pénzügyi válságok kialakulásának megelőzése érdekében tovább kell csökkenteni a szektor sérülékenységét, és ezen célkitűzés nyomtatékosításának szándékával 2009-ben a londoni és a pittsburghi csúcstalálkozón konkrét vállalásokat is megfogalmaztak. Az elsődleges cél a CRD eredeti elfogadásakor megválaszolatlanul maradt kérdések rendezése, valamint a pénzügyi válság következtében felmerült problémák megfelelő szintű kezelése.

2.2. Új európai pénzügyi felügyeleti struktúra

Az európai pénzügyi felügyeleti rendszer is markáns változásokon ment keresztül az elmúlt időszakban. Az Európai Bizottság 2009 őszére készítette el a *De Larosière-jelentés* által javasolt, új európai pénzügyi felügyeleti struktúra létrehozását megalapozó jogszabálytervezeteket, amelyeket végül az Európai Tanács, a Bizottság és a Parlament 2010 decemberében hagyott jóvá (EPC [2010b], [2010c], [2010d], [2010e], [2010f], [2010g]), így 2011 januárjában egy új, kétpilléres – külön makro- és mikroprudenciális alrendszerrel tartalmazó – felügyeleti struktúra kezdte meg működését. Az átalakítás célja az európai pénzügyi piacok további integrációjának elősegítése, az intézmények működési környezetének és versenyképességének javítása (Soós [2011]).

1. ábra

Az európai pénzügyi felügyeleti struktúra

Forrás: Soós János [2011]: Az új európai pénzügyi felügyeleti struktúra. *Európai Tükör*, 2011/2., 128. o.

A mikroprudenciális felügyeleti tevékenység a Pénzügyi Felügyeletek Európai Rendszerének (European System of Financial Supervisors – ESFS) keretében valósul meg. „Az ESFS célja annak biztosítása, hogy a pénzügyi szektorra alkalmazandó szabályokat a pénzügyi stabilitás megőrzése érdekében megfelelően végrehajtsák, valamint hogy megteremtse a pénzügyi rendszer egészébe vetett bizalmat és a pénzügyi szolgáltatások fogyasztóinak megfelelő védelmét. Ezzel elérhetővé válik, hogy a pénzügyi stabilitás az egyedi pénzügyi intézmények szintjén is fennmaradjon.” (Soós [2011], 130. o.)

A korábbi harmadik szintű bizottságokat (CEBS, CESR, CEIOPS) felváltó, új európai felügyeleti hatóságok (Európai Bankhatóság – European Banking Authority [EBA]; Európai

Értékpapír-piaci Hatóság – European Securities and Markets Authority [ESMA]; Európai Biztosítás- és Foglalkoztatónyugdíj-hatóság – European Insurance and Occupational Pensions Authority – [EIOPA]) és az uniós tagállamok hatáskörrel rendelkező, nemzeti felügyeleti hatóságai továbbra is szektororientált módon, de szoros együttműködésben, közös bizottságuk (Joint Committee – JC) által is támogatva, ellenőrzik az egyedi pénzügyi intézmények működését. Az alapításukról és működési kereteikről szóló rendeletek kidolgozása során fontos szempontot jelentett az egységességre törekvés a szabályozási arbitrázs lehetőségének megelőzése, a pénzügyi rendszer stabilitásának és hatékonyságának elősegítése érdekében.

A CEBS utódjaként megalapított EBA főigazgatói posztját *Farkas Ádám* – a PSZÁF korábbi elnöke – foglalhatta el. Az EBA feladata lett az európai banksoportok, nemzetközi hitelintézetek határon átnyúló tevékenységének nyomon követése, a nemzeti felügyeleti együttműködésének és információcseréjének előmozdítása, a felügyeleti tevékenység európai egységességének biztosítása, a kockázatok figyelemmel kísérése, illetve esetleges válsághelyzet kialakulása esetén a szükséges intézkedések fogantatása. Hatósági jogosítványából adódóan, illetve a kötelező erejű standardok kibocsátására történő felhatalmazása révén – hasonlóan az ESMA-hoz és az EIOPA-hoz – hathatós eszközökkel rendelkezik ezen feladatok ellátásához.

2011 januárja óta a makroprudenciális felügyeletet az Európai Rendszerkockázati Tanács (European Systemic Risk Board – ESRB) vezeti, értékelve a makrogazdasági pénzügyi stabilitási kockázatokat, szükség esetén idejekorán figyelmeztetéseket, illetve az esetleges rendszerszintű kockázatok kezelését célzó ajánlásokat adva ki, ezáltal hozzájárul a belső piac zavartalan működéséhez. Hogy a szabályozók a makroszintű felügyeletet az összes pénzügyi szektorra egységesen kiterjedő, egyetlen független testület keretében valósították meg, annak egyértelműen az a magyarázata, hogy a rendszerkockázat figyelemmel kíséréséhez nélkülözhetetlen, átfogó szemlélet leginkább ebben a formában érvényesülhet. Ugyanakkor azt is hangsúlyozni kell, hogy az új felügyeleti struktúra hatékonyságának a mikro- és makroprudenciális felügyeleti tevékenység szoros együttműködése az egyik legfontosabb záloga.

2.3. A Bázeli III. – a bázeli ajánlások reformja

Az elmúlt időszakban – ugyancsak elsősorban a válság tapasztalatai alapján – a bázeli ajánlások újragondolása is napirenden szerepelt, nagy figyelmet fordítva a válság kialakulásában, illetve elmélyülésében szerepet játszó piaci, felügyeleti és szabályozási kudarcok orvoslásának a lehetőségeire. Az ezekről szóló konzultációs anyagok (BCBS [2009b], [2009c], [2009d], [2009e], [2009f]) alapján, széles körű konzultációt követően végül 2010 novemberében fogadták el a Bázeli III.-at, a bázeli ajánlások reformját, amely szigorú mennyiségi és minőségi követelmények támasztásával tovább erősíti a banki tőkekövetelmények rendszerét. A javaslatok egyrészt az egyedi intézmények jövőbeni pénzügyi és gazdasági stresszhelyzetekkel – „sokkokkal” – szembeni ellenálló képességének fokozását célozzák, másrészt a fertőzések, a rendszerszintű kockázatok és a prociklikusság hatásait igyekeznek kezelni.

Tekintettel arra, hogy meglehetősen hosszú idő van még hátra a 2013. január 1-jei hatályba lépéséig, potenciális hatásai egyelőre nehezen értékelhetők. Mindazonáltal a Bázeli

Bizottság bizonyos területekre 2019-ig tartó, fokozatos bevezetési tervet fogadott el annak érdekében, hogy az intézkedések a pénzügyi szektor aktivitását a lehető legkisebb mértékben fogják vissza (Szombati [2010]).

A Bázeli Bizottság – hivatalos álláspontjának kialakításához – felkérte a CEBS-t európai kvantitatív hatástanulmányok (Quantitative Impact Studies – QISs) készítésére, hogy ezzel is megalapozza a javasolt módosítások összesített hatásának értékelését, valamint annak a felmérését, hogy az új rendelkezések hogyan befolyásolhatják a pénzügyi válságot követő fellendülés dinamikáját. Ezen túlmenően a Pénzügyi Stabilitási Tanács (Financial Stability Board – FSB) és a BCBS által közösen létrehozott Macroeconomic Assessment Group (MAG [2010]) a Bazel III. szabályozás átmeneti potenciális hatásait, a BCBS Long-term Economic Impact (LEI [2010]) munkacsoportja pedig a hosszú távú következményeket is részletesen vizsgálta.

Az átfogó gazdasági hatástanulmányokra építve, a BCBS és az Európai Bizottság közös munkájának eredményeként elkészültek a módosítások első kalibrált változatai is, de a szakértők részéről számos kritika fogalmazódott meg, amelyek szerint az új szabályok jelentős költségigényük miatt hátrányos következményekkel járhatnak az európai versenyképességre nézve. A teljes szektorra történő adaptálásban is számottevő nehézségekre lehet számítani, ugyanis a Bazel III.-at nemzetközileg aktív nagybancokra tervezték; a „one size fits all” elv érvényesülése, illetve érvényesíthetősége pedig – az arányosság elvének háttérbe szorulása következtében – korántsem evidens (Kardosné [2010]).

A likviditáskockázati követelmények szigorításának igénye vezetett ahhoz a javaslatához, amelynek lényege a BCBS által vázolt likviditási standardok bevezetése, egy rövid távú, „klasszikus” és egy hosszú távú, strukturális likviditási ráta megállapítása és előírása a pénzügyi intézmények számára. Ezt a témakört – a felügyeleti monitoringeszközökre vonatkozó iránymutatással együtt – a Bazel III. javaslatcsomagban az *International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring* című dokumentuma (BCBS [2009b]) tárgyalja.

A Bazel III. másik alapidokumentuma (BCBS [2009c]), amely a *Strengthening the resilience of the banking sector* címet viseli, illetve a *Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems* című – 2010 decemberében megjelent és 2011 júniusában átdolgozott – dokumentum (BCBS [2011]) alapvetően négy fő elemet ölel fel: itt kapott hangsúlyt a tőkeminőség növelésének, a partnerkockázati tőkekövetelmény megerősítésének, a tőkeáttételi mutató és az ún. tőkepufferképzés bevezetésének az igénye.

- Előtérbe került a tőkemegfelelőségi ráták kiszámításánál definiált tőkefogalom módosításának szükségessége a tőkealap minőségének, transzparenciájának, konzisztenciájának emelése céljából. Ezen a területen a változások elsősorban az alapvető (Tier 1) és a másodlagos (Tier 2) tőkeelemek besorolási feltételeit² és a limiteket érintik.
- A tőkeáttétel visszaszorítását, a mérlegfőösszeg túlzott növekedésének megfékezését célzó tőkeáttételi ráta (leverage ratio) bevezetésének és maximális értéke előírásának javaslata – mintegy a bázeli kockázatalapú szabályrendszer kiegészítéseként – ugyan csak nagy jelentőségű. Meglehetősen erős korrekciós elemként értelmezhető a kockázatalapú szabályozásban, szükségessége egyértelműen a válság következménye.

2 A veszteségeket a folyamatos működés (going concern) mellett fedezni képes tőkeelemek minősülnek alapvető tőkének, míg a másodlagos tőkeelemek csak felszámolás során nyújtanak fedezetet (gone concern).

- A kockázati fedezet növelését célozza a hitelkockázati tőkeellátottsági követelmények szigorítása a derivatív, repó- vagy értékpapír-alapú finanszírozási formák esetében, illetve a partnerkockázati tőkekövetelmény emelése a kitétséértékek kalkulációjának módosítása, új stressztesztmódszertan bevezetése és a pénzügyi intézményekre vonatkozóan magasabb korrekciós szorzók alkalmazásának előírása révén.
- A tőkekövetelmények prociklikusságának csökkentése, az anticiklikusság irányába történő elmozdulás – mint az egyik leghangsúlyosabb célkitűzés – megvalósítása érdekében pedig számos javaslat született, amelyek elsősorban a belső tőkeszámítást, illetve a tőkepufferképzés módszertanát érintik, összefüggésben az eredményvisszatartási kötelezettség anticiklikus célzatú előírásával (anticiklikus tőketartalék).

Az Európai Bizottság a Bázeli III-ban szereplő lényegi reformokat – a versenysemleges szabályozási környezet megteremtésének és megőrzésének célkitűzését szem előtt tartva – a CRD IV. keretében kívánja érvényre juttatni, ez azonban nem „egy az egyben” történő átvettelt jelent; számos kiegészítés, módosítás, illetve egyszerűsítés figyelhető meg valamennyi területen, tekintettel az európai piaci sajátosságokra (Kardosné [2010]). Fontos megemlíteni, hogy az Európai Unió az irányelvben szereplő tőkeszabályok alkalmazási hatályát minden hitelintézetre és befektetési vállalkozásra kiterjeszti, ami önmagában is indokol bizonyos korrekciókat, hiszen a bázeli ajánlások voltaképpen a nemzetközileg aktív, nagy intézményekre vonatkozó elveket tartalmazzák.

2.4. A CRD IV. – a tőkemegfelelési irányelv újjászületése

A tőkemegfelelési irányelv módosítására irányuló javaslatainak megalapozása céljából a Bizottság 2009 és 2010 folyamán több alkalommal ismét szakmai konzultációt kezdeményezett, felvázolva a lehetséges változtatások irányát is az érintett intézmények számára. A CRD IV. megalapozását szolgáló, első konzultációs dokumentumra (EC [2009c]) 2009. július 24. és 2009. szeptember 4. között várta az Európai Bizottság az érintettek észrevételeit. 2010 februárjában publikálták a CRD IV. javaslatot, egyúttal egy hatástanulmányt is meghirdettek, amely a kvantitatív követelmények kalibrációjának megalapozását célozza.

A 2010. február 26-tól 2010. április 16-ig tartó szakaszban, a második konzultációs dokumentum (EC [2010a]) alapján zajlott egyeztetés során már specifikus kérdések is előtérbe kerültek a likviditási standardokkal, a tőkedefiníciókkal, a tőkeáttételi mutatóval, a partnerkockázattal, az anticiklikus intézkedésekkel, a rendszerszinten jelentős pénzügyi intézményekre vonatkozó előírásokkal, valamint az egységes banki szabálykönyv kialakításával kapcsolatban, majd 2010. április 26-án a Bizottság rendezett egy nyilvános, személyes – ún. „Public hearing” találkozót is valamennyi érintett számára, akik részt vettek a konzultációs szakaszban.

A következő – 2010. október 22-től 2010. november 19-ig tartó – konzultációs körben (EC [2010b]) az anticiklikus tőkepufferképzéssel kapcsolatos kérdésekre helyeződött a hangsúly, a 2011. február 9. és 2011. március 9. közötti szakaszban pedig a partnerkockázattal kapcsolatos kérdéseket tárgyaló konzultációs dokumentumra (EC [2010c]) vonatkozóan fogadta a Bizottság az érintettek észrevételeit, véleményeit.

A CRD IV. elnevezésű, a bázei javaslatokkal is összehangolt, konkrét jogalkotási tervezeteket, illetve a kapcsolódó hatásvizsgálatokat végül 2011. július 20-án tette közzé az Európai Bizottság.

Célkitűzései közül a legfontosabbak:

- a pénzügyi intézmények tőkeellátottságának javítása mennyiségi és minőségi szempontból, ezáltal a bankrendszer pénzügyi és gazdasági stresszhelyzetekkel szembeni ellenállóképességének fokozása;
- új felügyeleti, irányítási keret létrehozása, a felügyeleti hatáskörök bővítése; valamint
- az elmúlt időszak során felismert szabályozási hiányosságok megszüntetése és az európai szintű, egységes alkalmazás biztosítása, a transzparencia és a jogérvényesítés elősegítése.

Michael Barnier belső piaci biztos a következő gondolatokat fűzte hozzá az előterjesztéshez: „*E javaslat rendkívül fontos lépés a válság tanulságainak levonása és az új kockázatkezelési megközelítés kialakítása terén. (...) Európa továbbra is vezető szerepet tölt be, és a világon elsőként ülteti át a G20-ak kötelezettségvállalásait. Csak e szabályok megalkotása után mondhatjuk el, hogy valóban levontuk a válság tanulságait.*” (IP/11/915, 1. o.)

A javaslat egy, a korábbi 2006/48/EC és 2006/49/EC direktívákat felváltó, kételemű – egy irányelvet (EC [2011a]) és egy rendeletet (EC [2011b]) magába foglaló – jogszabálycsomagot tartalmaz, továbbá mindkét tervezethez kapcsolódik egy-egy hatásvizsgálati anyag (EC [2011c], [2011d]) is, amelyek a rendszerszintű bankválság kialakulási valószínűségének csökkentését hivatottak alátámasztani.

2.4.1. A szabályozásnak a Bizottság által javasolt, rendeleti szintű módosításai

A rendeletnek a Bizottság által kiadott javaslata (EC [2011a]) a hitelintézetekre és befektetési vállalkozásokra vonatkozó, általános prudenciális követelményeken túlmenően az alábbi területekkel kapcsolatos szabályozást tartalmazza:

- a szavatolótőke-követelmény mennyiségi és minőségi szempontú szigorítása, a szavatolótőke-számítás során levonandó tételek körének összehangolása (*Part Two, Title I*);
- likviditásfedezeti ráta bevezetése (*Part Six*);
- a tőkeáttételi rátának a felügyeleti felülvizsgálat hatáskörébe utalása, maximális értékének meghatározása (*Part Seven*);
- a tőzsdén kívüli származékos termékek központi klíringjének ösztönzése a partnerhitelkockázat visszaszorítása érdekében (*Part Three, Title II, Chapter 6*);
- a tagállami szabályozások harmonizációjának megteremtése azáltal, hogy a rendelet „egységes európai prudenciális szabálykönyvként” közvetlenül – az egyes nemzeti jogrendekbe történő átültetés nélkül – alkalmazandó.

A szavatolótőke újraszabályozása

A szavatolótőke-szabályozás felülvizsgálatának célja az elismerési követelmények (prudenciális levonások, filterek), a szavatolótőke összetételére vonatkozó szabályok és a csoport-szintű tőkemegfelelés biztosításánál alkalmazott limitek szigorítása, a számítási módszertan

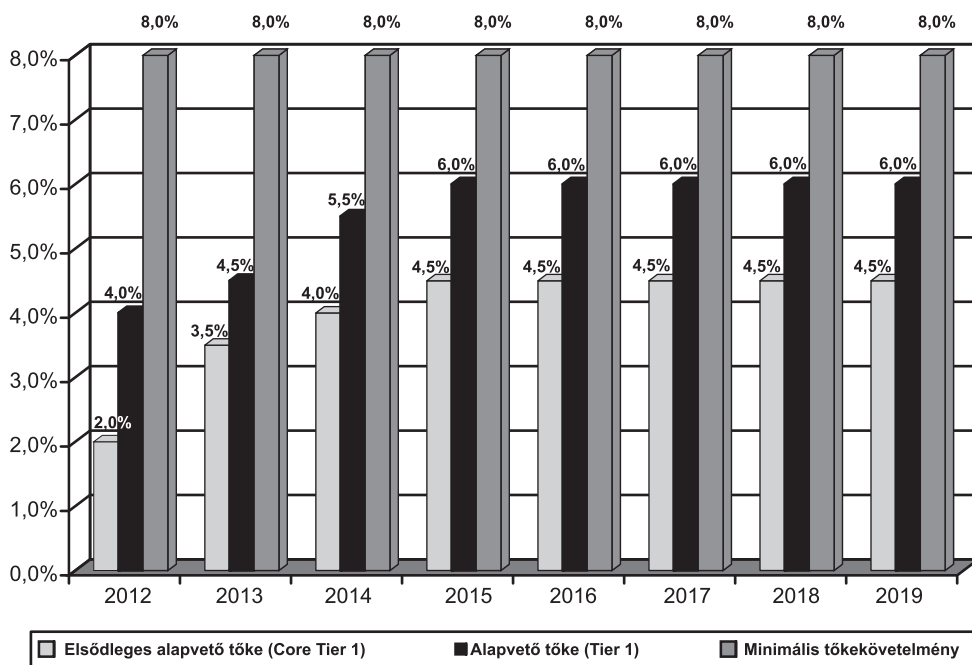
egységesítése, valamint a korábbiaknál részletesebb közzétételi követelmények bevezetésével a tőkeszerkezet átláthatóságának fokozása.

A rendelettervezetben szereplő módosítások a szavatolótőkét a veszteségviselő képesség alapján alapvető (Tier 1) és járulékos tőkeelemekre (Tier 2) bontják, eltörölve a rövid lejáratú kiegészítő tőke (Tier 3) fogalmát, amely eddig a piaci kockázatok fedezésére volt hivatott. Az alapvető tőkén belül az elsődleges tőkeelemek (Core Tier 1) megkülönböztetése a hibrid tőkeelemektől (non-Core Tier 1) kulcsfontosságú kérdés, hiszen előírják az előbbieket minimális arányát, illetve prudenciális limitek meghatározása is kapcsolódik hozzá. A szabályozók szándéka a pénzügyi intézmények sokktűrő képességének fokozása érdekében biztosítani a legjobb minőségű tőkeelemnek a szavatolótőkén belüli meghatározó arányát.

A bevezetés fokozatosságának (2. ábra), illetve hosszú átmeneti időszakának biztosításával mérsékelhetőek a bankok esetleges eszközoldali alkalmazkodásának – a hitelkínálat visszafogásának – káros makrogazdasági hatásai: a vállalati aktivitás és a lakossági fogyasztás egyidejű és párhuzamos visszaesése.

2. ábra

A szavatolótőke-követelmények fokozatos bevezetése

A szavatolótőke szabályozásával kapcsolatos módosítások elvben a hibrid instrumentumok és az értékpapírosítás jelentőségének növekedése irányába hatnak, de ehhez számos országban – köztük hazánkban is – további jogszabályi változtatások szükségesek.

Egységes likviditási követelmények

A likviditási kockázat kezelésére vonatkozóan a CRD korábbi módosításai során kizárólag minőségi követelmények jelentek meg, a jelenlegi keretében azonban a tagállami szabályozások harmonizálásán túl – a BCBS javaslataival összhangban (BCBS [2010]) – stresszscenárión alapuló, nemzetközileg egységes, kvantitatív követelményeket is bevezetnek mind egyedi, mind pedig konszolidált szinten. A cél a pénzügyi intézmények mérlegében a lejáratú eltérések csökkentése, ezáltal a rövid és hosszú távú likviditási stresszhelyzetekkel szembeni ellenállóképesség erősítése a likvid eszközökkel, illetve stabil forrásokkal való ellátottság minimális szintjének előírásával.

- A rövid távú likviditásfedezeti ráta (liquidity coverage ratio – LCR) követelmény szerint egy 30 napos stresszforrgatókönyv feltételezései mellett kell az intézményeknek likvid eszközökkel fedezniük az adott időszak nettó forráskiáramlását.

$$LCR = \frac{\text{Likvid eszközök}}{30 \text{ napon belül kiáramló források (kumulálva)}} \quad (1)$$

- A nettó stabil finanszírozási ráta (net stable funding ratio – NSFR) előírása 1 éves időtávot tekintve követeli meg a mérlegen belüli és kívüli tételek stabil forrásokkal történő fedezését.

$$NSFR = \frac{1 \text{ éven túli (stabil) források}}{1 \text{ év alatt finanszírozandó (stabil) eszközök}} \quad (2)$$

Tekintettel arra, hogy a paraméterek meghatározása meglehetősen szigorú³, az azonnali – egy lépésben történő – bevezetés feltehetően intenzíven befolyásolná a pénzpiacra kialakuló árat, illetve az intézmények eszközoldali alkalmazkodása révén, erőteljesen visszafogná az európai gazdaság növekedését. A tervezet szerint azonban az LCR 2015-től lesz minimum standard követelmény, az NSFR-előírásnak való megfelelés előkészületeire pedig még hosszabb időszak áll az intézmények rendelkezésére; ez utóbbit ugyanis – egy meglehetősen hosszú megfigyelési időszakot követően – majd csak 2018-tól alkalmazzák.

Tőkeáttételi korlát bevezetése

A tőkeáttételi korlát 2018-tól történő bevezetése – a kockázati alapra helyezett tőkekövetelmény-szabályozás nem kockázatalapú kiegészítéseként – a bankrendszer stabilitását veszélyeztető, túlzott tőkeáttételnek szab határt, mégpedig a legjobb minőségű, elsődleges alaptőke (Core Tier 1) arányában kifejezve. Az előírásnak egyedi, tagállami szintű és európai konszolidált szinten is eleget kell majd tenniük az intézményeknek, és a felügyeleti felülvizsgálati folyamatba, valamint a közzétételi követelmények közé is bekerül a tőkeáttétel vizsgálata. Tekintettel azonban arra, hogy a mutató nem ismeri el a fedezeteket, garanciákat és más hitelkockázat-csökkentő technikákat, már a konzultációs szakaszban is számos kritika fogalmazódott meg a létjogosultságával kapcsolatban (Kardosné [2010]).

3 Pl. likvid eszköz: elsősorban készpénz, állampapír, jegybanki értékpapír és a standard módszer alatt 0%-os súlyozású partner által kibocsátott értékpapír, továbbá korlátozott mértékben kiváló minőségű, fedezett vállalati kötvények.

A partnerkockázat-kezelés erősítése

A rendelet tervezetében további fontos célkitűzésként jelenik meg a származtatott, repó- és értékpapír-finanszírozó ügyletekhez kapcsolódó partnerkockázatok mérséklése, a partnerkockázati kitettségek kockázatmérésének fejlesztése belső modellek alkalmazása esetén részletes mnőségi követelmények előírásával (stressz-VaR 1 éves tartási periódussal – KPMG [2010]), a stresszhelyzetek fokozottabb vizsgálata, valamint a transzparencia növelése. Új szabályozási elem a partner hitelminőség-romlásából adódó (leminősítési) veszteségre előírt tőkekövetelmény, továbbá a bankközi ügyletekre alkalmazandó magasabb kockázati súly, illetve korrelációs faktor bevezetése.

A rendszerszintű kockázatok további csökkentése érdekében szigorodik a központi szerződő fél bevonása nélkül megvalósuló OTC-ügyletek tőkekövetelmény-előírása is, ezáltal ösztönözve a központi klíring igénybevetelére a pénzügyi intézményeket.

Egységes európai szabálykönyv létrehozása

A jelenleg érvényben lévő CRD alapvetően ún. minimumharmonizációs irányelv, ezáltal a nem teljesen harmonizált kérdésekben nyitva áll a lehetőség a tagállamok számára további szabályozások bevezetésére. Az elmúlt időszakban az európai szintű, egységes értelmezés előmozdításában nagy szerep jutott a Capital Requirements Directive Transposition Group (CRDTG) állásfoglalásainak, illetve a módosítások nemzeti szintű implementálásához és megvalósításához kapcsolódó iránymutatásainak, de – az esetenként szignifikáns tagállami eltérések megszüntetése érdekében – egyre gyakrabban merült fel a maximumharmonizáció bevezetésének szükségessége az olyan kulcsfontosságú területeken, mint a tőkekövetelmény-számítás, a nagykockázat-vállalás, valamint a prudenciális információk nyilvánosságra hozatala.

Az Európai Bizottságnak is egyértelműen kinyilvánított célkitűzése – a *De Larosièrere-jelentéssel* (De Larosière [2009]) és a CEBS javaslataival (CEBS [2008],[2009]) összhangban – a nemzeti opciók, diszkréciók számának további jelentős csökkentése, azok fokozatos felszámolása, ezért fontos szempontként jelenik meg a szabályozás egyszerűsítése és az alkalmazás egységesítése.

Mindazonáltal egyes szabályozási területeknek meglehetősen erős a rugalmasságigénye, ezért rendeleti előírásuk gyakorlati szempontból nem lenne megfelelő megoldás.

2.4.2. Az irányelvre vonatkozó bizottsági javaslatok

Tekintettel arra, hogy bizonyos kérdésekben elengedhetetlen a tagállamok egyedi szabályozási környezetét jellemző sajátosságok figyelembevétele, a javaslat az alábbi szabályozási elemeket nem a rendeletbe, hanem irányelvbe (EC [2011b]) foglalta:

- a vállalatirányítási rendszerekre és eljárásokra vonatkozó követelmények szigorítása, az igazgatóság általi kockázatalellenőrzés hatékonyságának fokozása, a kockázatkezelési funkció státuszának javítása, valamint hatékony felügyeleti ellenőrzésének biztosítása (*Title VII., Chapter 1., Section III.*);
- a felügyeleti hatóságok által az uniós követelmények megsértése esetén alkalmazható szankciók körének átalakítása, szem előtt tartva a visszatartó erő biztosítását, a hatékonyság és az arányosság elvének érvényesülését (*Title VII., Chapter 1., Section IV.*);

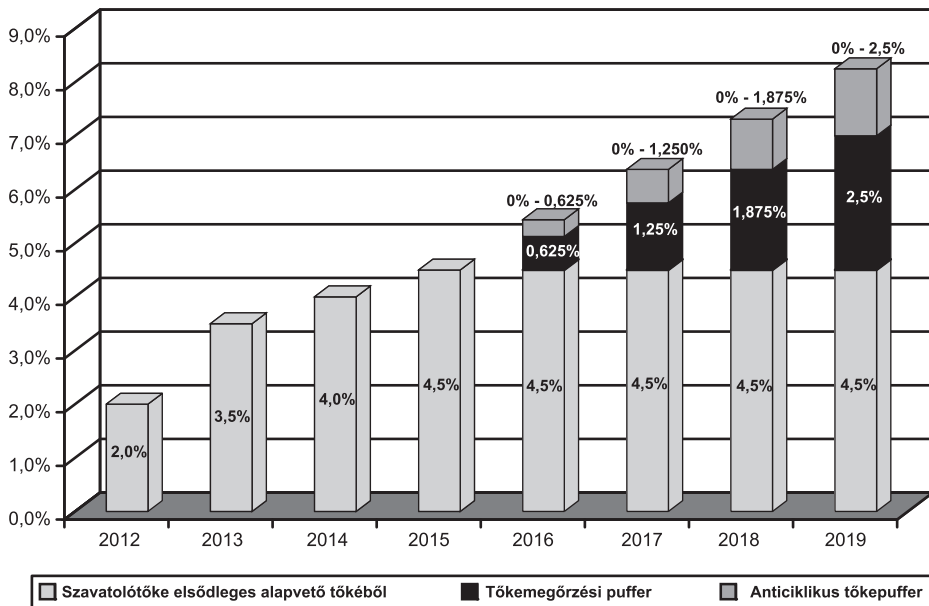
- a kockázatelemzésen alapuló, éves felügyeleti program elkészítésének, a helyszíni vizsgálatok mélyebb szintű és rendszeresebb alkalmazásának előírása, valamint a felügyeleti értékelés előrettekintő jellegének fokozása (*Title VII., Chapter 1–3.*);
- valamennyi uniós bankra nézve azonos tőkemegőrzési puffer és egy tagállami szinten meghatározandó anticiklikus tőkepuffer képzésének előírása (*Title VII., Chapter 4.*).

A 2016-tól fokozatosan bevezetendő tőkepuffer-előírások lényegében a minimális tőkekövetelmény megemelését jelentik (KPMG [2010]), de egyúttal a prociklikusság mérsékléséhez is eszközül szolgálnak, ellensúlyozva a mindenkori aktuális kockázatok fedezéséhez szükséges szavatolótőke időbeli ingadozását.

- Az ún. tőkemegőrzési puffer, amely kizárólag alapvető tőkéből képezhető, a minimális szavatolótőkéen felüli, olyan többlettőkeszint, amelynek elégtelensége esetén az intézmény ugyan tovább folytathatja a tevékenységét, de az eredményfelosztását korlátozzák. Alapvetően konszolidált szintű előírás, de a tagországok felügyeleti hatóságai egyedi szinten is megkövetelhetnek bizonyos többlettartalékolást, valamint időkorlátot is szabhatnak az érintett pénzügyi intézmény számára. Mértéke az elsődleges alaptőke arányában kifejezve 2016-ban 0,625%, majd 2019-ig évente egyenletesen emelkedik 2,5%-ra.
- Az anticiklikus tőkepuffer szükségességét egyértelműen a prociklikus hatások csökkentésének igénye teremtette meg. Meghatározása tagállami szinten történik majd negyedéves gyakorisággal egy 0–2,5%-os tartományon belül, az egyes országok gazdasági szereplőivel szembeni kitétségekkel történő súlyozás alkalmazásával, bevezetése pedig 2016-tól a tőkemegőrzési pufferrel azonos ütemezéssel történik.

3. ábra

A tőkepuffer-előírások fokozatos bevezetése

Megjegyzés: A grafikon nem a teljes minimális tőkekövetelményt, hanem csak az elsődleges, alapvető tőkére vonatkozó előírásokat ábrázolja.

A tőkeszabályozás anticiklikus korrekciója jegyében a tőkepuffert a gazdasági ciklus növekvő szakaszában a hitelboom és a tőkeáttétel megfékezése érdekében felfelé kell korrigálni, hogy a gazdasági visszaesés idején felmerülő, nem várt veszteségek fedezéséhez az expanzió során megképzett többlettőke képes legyen hozzájárulni, így egyúttal lehetővé téve a recessziós időszakban a tőkepuffer mértékének lefelé módosítását, ezáltal mérsékelve a hitelezési aktivitás visszaesését, és meggátolva a válság elmélyülését. Az alapvető korrekciós tényező a hitel/GDP arálynak az egyensúlyi szinttől – a hosszú távú trendtől – való eltérése, de a felügyeleti hatóságok a gazdaság állapotával kapcsolatos, egyéb információkat is figyelembe vehetnek.

Figyelemre méltó, hogy az utóbbi időszakban a szabályozás változásait tekintve egyre több konstruktív elem tapasztalható: a módosítások számottevő része voltaképpen már nem a válság utókezelését, sokkal inkább a fejlődést, az előrelépést – és szükségképpen a „holnap válságaira” való felkészülést – célozza.

3. MERRE TOVÁBB?

A jogszabályi és strukturális átalakítások következtében a nemzeti szabályozásban, illetve az egyes nemzeti hatóságok gyakorlatában is intenzív változtatások váltak szükségessé, amelyek Magyarországon is meglehetősen nagy számú törvényt és számos kapcsolódó rendeletet érintenek. Az új előírások átültetése a hazai jogszabályokba, illetve gyakorlatba mind a jogalkotók, mind a felügyelet, mind pedig a piaci szereplők számára jelentős kihívásokat jelent, hiszen – tekintettel arra, hogy az intézmények a CRD I.-II.-III. módosításokat 2011. január 1-től kötelesek alkalmazni – a nemzeti jogrendbe adaptálást és a harmonizációt még 2010 folyamán el kellett végezni; a CRD IV. elfogadása és hatályba lépése után pedig annak implementálását is mihamarabb el kell kezdeni, hiszen a 2012. december 31-ig rendelkezésre álló idő meglehetősen rövid.

A CRD-módosítások átvétele során fontos további szempont az eredeti CRD-szabályozás implementálásakor keletkezett eltérések és pontatlanságok korrekciója, a hitelintézetekre és befektetési vállalkozásokra vonatkozó, hazai szabályozás egységesítése (a szektorok közötti különbségek csökkentése), a teljes harmonizáció megvalósítása. Egyúttal arra is lehetőség nyílik, hogy a felügyeleti vizsgálatok, ellenőrzések tapasztalatai, illetve a gyakorlati alkalmazás során felmerült értelmezési kérdések alapján módosítsák, kiegészítsék az érintett jogszabályokat.

Kezdetben mind a CRD-t, mind pedig az implementációt megvalósító, magyar szabályozást erőteljes kettősség jellemezte abban a tekintetben, hogy egyrészt szigorú előírásokat tartalmazott, másrészt egyes kérdésekben meglehetősen szabad kezdet adott a hitelintézeteknek a saját gyakorlatuk kialakításában; ez a diszkrépancia azonban a későbbi módosítások során, a diszkréciók számának csökkentésével párhuzamosan, fokozatosan oldódott. Az a körülmény, hogy a *2006/48/EC* és *2006/49/EC direktívákat* felváltó, kételemű jogszabály-csomag a javaslatok szerint egy irányelvet (EC [2011a]) és egy rendeletet (EC [2011b]) foglal magában, tehát az eddig direktívában megfogalmazott szabályok egy jelentős részét ezt követően rendeleti szinten szabályozzák, ezáltal közvetlen hatállyal bírnak majd, jelentősen csökkenti az egyes tagországok, illetve felügyeleti hatóságaik mozgásterét. Ez egyrésztől

előnyös, hiszen nagyobb fokú kiszámíthatóságot eredményez, a formálódó szabályrendszer egyre univerzálisabb jellege azonban kifejezetten hátrányos is lehet, amennyiben az egységes mennyiségi, illetve minőségi korlátok állításával azon intézmények működési logikáját is erőteljesen befolyásolja, amelyek ezen előírások nélkül is prudens módon lennének képesek tevékenykedni. Ezzel kapcsolatos a Bázel III. kapcsán egyre gyakrabban felmerülő kérdés is: a szigorítás (válságmegelőzés) versus növekedés fontosságának dilemmája.

A közeljövőben minden bizonnyal az egységes szabályozás kialakításának az irányába mutató, további kezdeményezésekre számíthatunk, miközben továbbra is fontos – sőt a válságból felépülve, egyre fontosabb – célkitűzés a versenyhátrányok leküzdése, a versenyképesség javítása és megőrzése, a lépéstartás a piaci fejlődéssel, valamint a felelős és prudens magatartás előmozdítása a pénzügyi tevékenység minden területén.

A szabályrendszer szigorodása – különösképpen a CRD IV. – a pénzügyi intézmények tőkeigényét jelentős mértékben növeli, ezáltal a kockázattudatos működés is felértékelődik. A Bázel II. szerinti fejlett módszerek bevezetésének önmagában jelentős mind az anyagi, mind az egyéb erőforrásigénye, de hosszabb távon, a szabályozói tőkekövetelmény csökkenése révén, minden bizonnyal profitábilis befektetés; ezért a jelenlegi CRD-módosítások katalizátorként működhetnek a fejlett módszerek adaptációjában, valamint a hibrid tőkeelemek jelentőségének a fokozásában is.

A Bázel III., illetve a CRD IV. bevezetése során a magyarországi hitelintézetekkel szemben a szigorodó tőkekövetelmények, valamint a likviditási kockázatkezeléssel kapcsolatos előírások támasztják a legnagyobb kihívásokat.

A magyar bankrendszer tökemegfelelését együttesen vizsgálva, alapvetően nincs ok az aggodalomra; mindazonáltal a szektor meglehetősen heterogén képet mutat, tehát vannak olyan intézmények, amelyeknek a tökemegfelelése alig haladja meg az előírt minimális szintet, így esetükben valószínűleg elkerülhetetlen lesz a tőkeemelés. Az MNB által készített stresszteszték eredményei szerint az sem zárható ki, hogy néhány olyan hitelintézet esetében is pótlólagos tőkebevonás kell eszközölni, hogy az előírásoknak megfeleljenek, amelyeket jelenleg még jó tőkeellátottság jellemez. Fennáll továbbá annak a veszélye is, hogy egyes intézmények eszközállományuk leépítésére kényszerülnek az elvárásoknak való megfelelés érdekében, hiszen amennyiben nem lesz lehetőségük pótlólagos tőkebevonásra, akkor csak a kockázattal korrigált mérlegfőösszeg csökkentésével emelhetik a tökemegfelelési mutatót az elvárt szintre, aminek lehetséges módja az eszközök átlagos „minőségének” javításán túlmenően az állomány leépítése. A nemzetközi bankcsoportok esetében stratégiai kérdés, hogy mely piacokon tartják fenn pótlólagos tőkebevonással vagy forrásátcsoportosítással a megszerzett pozícióikat, illetve mely piacokon fogják vissza az aktivitásukat, és vonják el onnan a forrásokat. Ezen döntések meghozatala során fontos mérlegelendő szempont a jövedelmezőség, amelyben számos magyar hitelintézet sajnos hátrányban van a környező országbeli versenytársaival szemben.

A nemzetközileg harmonizált likviditási mutatóknak való megfelelést a magyar bankrendszer jelenlegi finanszírozási struktúrája – a rövid külföldi források meghatározó szerepe – a jelentős megújítási kockázatok révén fokozott mértékben nehezíti, és a követelmények teljesíthetőségét erőteljesen befolyásolja az anyabankok által követett gyakorlat, valamint a devizaárfolyamok alakulása is. További fontos szempont, hogy a likviditáskezelési szabályok szigorodása a likviditási forrásköltségek növekedéséhez, a pénzügyi rendszer belső

tőkeakkumulációs, valamint tőke- és forrásvonzó képességének csökkenéséhez is vezethet, és ezáltal a hitelezési tevékenység további visszafogását, illetve a bankrendszer stabilitásának általános gyengülését is kiválthatja. A szabályozási változások minden bizonnyal a jövedelmezőség csökkentése irányába hatnak, tovább rontva a bankadó által már egyébként is erősen sújtott magyar pénzügyi szektor nyereségességi kilátásait, ugyanakkor a fokozatos bevezetés révén ezek a hatások sem sokszerűen, hanem időben elnyújtva jelentkeznek, így több lehetőséget nyújtanak az intézmények tudatos és hatékony felkészülésére.

Hangsúlyozni kell, hogy „...a szabályozói környezet változása elsősorban a múltbeli válságokra nyújtott válaszreakció. A jövőbeni válságokra való felkészülésben a szabályozói megfelelésen túl létfontosságú a banki kockázatkezelés minőségének tudatos fejlesztése” (KPMG [2010], 14. o.). A szabályozás megreformálásának fontos következménye lehet a kockázattelátvitel hatékonyságának javulása, aminek az eredményeképpen csökkenthetők a veszteségek, illetve a tartalékolási kötelezettség, ezáltal javítható a hitelintézetek profitabilitása és likviditása egyaránt.

IRODALOMJEGYZÉK

- BARANYI ARANKA–SZÉLES ZSUZSANNA [2010]: Egy hitelintézet kockázatvállalása és a bázeli szabályozás korlátai. *Pénzügyi Szemle*, 2010/1, 168–180. o.
- BCBS [1988]: International convergence of capital measurement and capital standards. Basel Committee on Banking Supervision, July 1988. URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs04a.pdf> (letöltve: 2010.07.28.)
- BCBS [2004]: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. Revised Framework, Basel Committee on Banking Supervision, Bank of International Settlement, June 2004. URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs128.pdf> (letöltve: 2010.07.28.)
- BCBS [2009a]: History of the Basel Committee and its Membership. Basel Committee on Banking Supervision, Bank of International Settlement, August 2009. URL: <http://www.bis.org/bcbs/history.pdf> (letöltve: 2010.07.28.)
- BCBS [2009b]: Enhancements to the Basel II framework. Basel Committee on Banking Supervision, July 2009. URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs157.pdf> (letöltve: 2010.07.28.)
- BCBS [2009c]: Revisions to the Basel II market risk framework. Basel Committee on Banking Supervision, July 2009. URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs158.pdf> (letöltve: 2010.07.28.)
- BCBS [2009d]: Guidelines for computing capital for incremental risk in the trading book. Basel Committee on Banking Supervision, July 2009. URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs159.pdf> (letöltve: 2010.07.28.)
- BCBS [2009e]: Strengthening the resilience of the banking sector. Basel Committee on Banking Supervision, Consultative document, December 2009. URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs164.pdf> (letöltve: 2010.07.28.)
- BCBS [2009f]: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring. Basel Committee on Banking Supervision, Consultative document, December 2009. URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs165.pdf> (letöltve: 2010.07.28.)
- BCBS [2010]: Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring. Basel Committee on Banking Supervision, December 2010. URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs188.pdf> (letöltve: 2011.07.25.)
- BCBS [2011]: Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems. Basel Committee on Banking Supervision, December 2010, Rev. June 2011. URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf> (letöltve: 2011.07.31.)
- CEBS [2008]: CEBS's technical advice to the European commission on options and national discretions. Committee of European Banking Supervisors, June 2008. URL: <http://www.eba.europa.eu/getdoc/354c6e4c-f22a-46a0-9025-0c55f460a5a6/2008-17-10-Final-Advice-on-options-and-national-di.aspx> (letöltve: 2011.07.25.)
- CEBS [2009]: CEBS's second advice on options and national discretions. Committee of European Banking Supervisors, June 2009. URL: <http://www.eba.europa.eu/getdoc/8d794a1e-6ecb-4db5-97bd-55c1760095ef/CEBS-s-follow-up-advice-on-national-discretions.aspx> (letöltve: 2011.07.25.)

- CEBS [2010]: Results of the comprehensive quantitative impact study. Committee of European Banking Supervisors, December 2010. URL: <http://www.eba.europa.eu/cebs/media/Publications/Other%20Publications/QIS/EU-QIS-report-2.pdf> (letöltve: 2011.07.25.)
- DE LAROSIÈRE, J. [2009]: The High-level group on financial supervision in the EU: Report. Brussels, 25 February 2009. URL: http://ec.europa.eu/internal_market/finances/docs/de_larosiere_report_en.pdf (letöltve: 2011.07.25.)
- EC [2008a]: Public consultation on possible changes to the Capital Requirements Directive (CRD, consisting of Directives 2006/48/EC and 2006/49/EC). European Commission. URL: http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/regcapital/consultation_en.pdf (letöltve: 2011.07.25.)
- EC [2008b]: Second public consultation on possible changes to the Capital Requirements Directive (CRD, consisting of Directives 2006/48/EC and 2006/49/EC). CRD potential changes on securitisation. European Commission. URL: http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/regcapital/consultation2_en.pdf (letöltve: 2011.07.25.)
- EC [2008c]: Proposed changes to Trading Book Capital Requirements. European Commission, Commission Services Staff Working Document. URL: http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/regcapital/feed-back_en.pdf (letöltve: 2011.07.25.)
- EC [2009a]: Commission Directive 2009/27/EC of 7 April 2009 amending certain Annexes to Directive 2006/49/EC of the European Parliament and of the Council as regards technical provisions concerning risk management. European Commission, Journal of the European Union L94, 8 April 2009.
- EC [2009b]: Commission Directive 2009/83/EC of 27 July 2009 amending certain Annexes to Directive 2006/48/EC of the European Parliament and of the Council as regards technical provisions concerning risk management. European Commission, Journal of the European Union L196, 28 July 2009.
- EC [2009c]: Public Consultation regarding further possible changes to the Capital Requirements Directive („CRD”). Possible further changes to the Capital Requirements Directive. European Commission, Commission Services Staff Working Document, 24 July 2009. URL: http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/docs/2009/capital_requirements_directive/CRD_consultation_document_en.pdf (letöltve: 2011.07.25.)
- EC [2009d]: Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directives 2006/48/EC and 2006/49/EC as regards capital requirements for the trading book and for re-securitisations, and the supervisory review of remuneration policies SEC(2009) 974 final SEC(2009) 975 final. URL: http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/regcapital/com2009/Leg_Proposal_Adopted_1307.pdf (letöltve: 2011.07.25.)
- EC [2010a]: Possible further changes to the Capital Requirements Directive. European Commission, Commission Services Staff Working Document, 26 February 2010. URL: http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/2010/crd4_en.htm (letöltve: 2011.07.31.)
- EC [2010b]: Countercyclical Capital Buffer. European Commission, Consultation Document, 22 October 2010. URL: http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/docs/2010/capitalbuffer/consultation_paper_en.pdf (letöltve: 2011.07.31.)
- EC [2010c]: Public consultation on possible measures to strengthen bank capital requirements for counterparty credit risk. European Commission, Consultation Document, 9 February 2011. URL: http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/docs/2011/credit_risk/consultation_paper_en.pdf (letöltve: 2011.07.31.)
- EC [2011a]: Proposal for a Regulation on the European Parliament and of the Council on prudential requirements for credit institutions and investment firms. European Commission, Brussels, 20 July 2011. URL: http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/regcapital/CRD4_reform/20110720_regulation_proposal_part1_en.pdf; http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/regcapital/CRD4_reform/20110720_regulation_proposal_part2_en.pdf; http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/regcapital/CRD4_reform/20110720_regulation_proposal_part3_en.pdf (letöltve: 2011.07.31.)
- EC [2011b]: Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the access to the activity of credit institutions and the prudential supervision of credit institutions and investment firms and amending Directive 2002/87/EC of the European Parliament and of the Council on the supplementary supervision of credit institutions, insurance undertakings and investment firms in a financial conglomerate. European Commission, Brussels, 20 July 2011. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0453:FIN:EN:PDF> (letöltve: 2011.07.31.)
- EC [2011c]: Impact Assessment. Accompanying the document Regulation on the European Parliament and of the Council on prudential requirements for credit institutions and investment firms. Commission Staff Working

- Paper, 20 July 2011. URL: http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/regcapital/CRD4_reform/IA_regulation_en.pdf (letöltve: 2011.07.31.)
- EC [2011d]: Impact Assessment. Accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the access to the activity of credit institutions and the prudential supervision of credit institutions and investment firms and amending Directive 2002/87/EC of the European Parliament and of the Council on the supplementary supervision of credit institutions, insurance undertakings and investment firms in a financial conglomerate. Commission Staff Working Paper, 20 July 2011. URL: http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/regcapital/CRD4_reform/IA_directive_en.pdf (letöltve: 2011.07.31.)
- EEC [1993]: Council Directive 93/6/EEC of 15 March 1993 on the capital adequacy on investments firms and credit institutions. The Council of the European Communities, Official Journal of the European Union L141, 11 June 1993.
- EPC [2000]: Directive 2000/12/EC of the European Parliament and of the Council of 20 March 2000 relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions. European Parliament and of the Council, Official Journal of the European Union L126, 26 May 2000.
- EPC [2006a]: Directive 2006/48/EC of the European Parliament and of the Council of 14 June 2006 relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions (recast). European Parliament and of the Council, Official Journal of the European Union L177, 30 June 2006.
- EPC [2006b]: Directive 2006/49/EC of the European Parliament and of the Council of 14 June 2006 on the capital adequacy of investment firms and credit institutions (recast). European Parliament and of the Council, Official Journal of the European Union L177, 30 June 2006.
- EPC [2009]: Directive 2009/111/EC of the European Parliament and of the Council of 16 September 2009 amending directives 2006/48/EC, 2006/49/EC and 2007/64/EC as regards banks affiliated to central credit institutions, certain own funds items, large exposures, supervisory arrangements, and crisis management. European Parliament and of the Council, Official Journal of the European Union L302, 17 November 2009.
- EPC [2010a]: Directive 2010/76/EU of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 amending Directives 2006/48/EC and 2006/49/EC as regards capital requirements for the trading book and for re-securitisations, and the supervisory review of remuneration policies. European Parliament and of the Council, Official Journal of the European Union L329, 14 December 2010.
- EPC [2010b]: Regulation (EU) No 1093/2010 of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 establishing a European Supervisory Authority (European Banking Authority), amending Decision No 716/2009/EC and repealing Commission Decision 2009/78/EC Official Journal of the European Union L331, 15 December 2010.
- EPC [2010c]: Regulation (EU) No 1094/2010 of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 establishing a European Supervisory Authority (European Insurance and Occupational Pensions Authority), amending Decision No 716/2009/EC and repealing Commission Decision 2009/79/EC, Official Journal of the European Union L331, 15 December 2010.
- EPC [2010d]: Regulation (EU) No 1095/2010 of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 establishing a European Supervisory Authority (European Securities and Markets Authority), amending Decision No 716/2009/EC and repealing Commission Decision 2009/77/EC, Official Journal of the European Union L331, 15 December 2010.
- EPC [2010e]: Regulation (EU) No 1092/2010 of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 on European Union macro-prudential oversight of the financial system and establishing a European Systemic Risk Board Official Journal of the European Union L331, 15 December 2010.
- EPC [2010f]: Council Regulation (EU) No 1096/2010 of 17 November 2010 conferring specific tasks upon the European Central Bank concerning the functioning of the European Systemic Risk Board, Official Journal of the European Union L331, 15 December 2010.
- EPC [2010g]: Directive 2010/78/EU of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 amending Directives 98/26/EC, 2002/87/EC, 2003/6/EC, 2003/41/EC, 2003/71/EC, 2004/39/EC, 2004/109/EC, 2005/60/EC, 2006/48/EC, 2006/49/EC and 2009/65/EC in respect of the powers of the European Supervisory Authority (European Banking Authority), the European Supervisory Authority (European Insurance and Occupational Pensions Authority) and the European Supervisory Authority (European Securities and Markets Authority), Official Journal of the European Union L331, 15 December 2010.
- KARDOSNÉ VADÁSZI ZSUZSANNA [2010]: Várható változások az európai törésszabályozásban. *Hitelintézet* Szemle, 2010/3, 236–248. o.
- KPMG [2010]: Bázis III és a szabályozási keretrendszer változása. Tények és feladatok, koncepciók és dilem-

- mák. KPMG Tanácsadó Kft. URL: http://www.kpmg.com/HU/hu/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/Bazel%20III%20és%20a%20szabályozási%20keretrendszer%20változása_2010_web.pdf (letöltve: 2011.07.30.)
- LEI [2010]: An assessment of the long-term economic impact of stronger capital and liquidity requirements. Basel Committee on Banking Supervision, Long-term Economic Impact Workgroup, August 2010. URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs173.pdf> (letöltve: 2011.07.30.)
- MAG [2010]: Assessing the macroeconomic impact of the transition to stronger capital and liquidity requirements – Interim Report. Basel Committee on Banking Supervision, Macroeconomic Assessment Group, December 2010. URL: <http://www.bis.org/publ/othp12.htm> (letöltve: 2011.07.30.)
- PSZÁF [2005]: A hitelintézetek és befektetési vállalkozások új tőkekövetelmény szabályaira (CRD) vonatkozó szakmai anyagok (2., átdolgozott változat). Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete, 2005. július. URL: http://www.pszaf.hu/data/cms179662/bazel2_koncrd_v2.pdf (letöltve: 2011.07.25.)
- PSZÁF [2009]: Összefoglaló a tőkekövetelmény direktíva módosítására vonatkozó nyilvános konzultációra bocsátott bizottsági munkaanyagról. Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete. URL: http://www.pszaf.hu/data/cms2039719/CRD_mod_konz.pdf (letöltve: 2010.07.25.)
- PSZÁF [2010]: A hitelintézetek és befektetési vállalkozások tőkekövetelmény szabályozásának (CRD) a közel-múltban elfogadott és jelenleg folyamatban lévő uniós módosításai. Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete. URL: http://www.pszaf.hu/data/cms2109746/CRD_I_IV_aktualizalt_internetre.pdf (letöltve: 2010.07.25.)
- PWC [2004]: PriceWaterhouseCoopers study on the consequences of the draft proposed new capital requirements for banks and investment firms in the European Union. PriceWaterhouseCoopers, 8 April 2004. URL: http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/regcapital/studies/2004-04-basel-impact-study_en.pdf (letöltve: 2011.07.30.)
- SEREGDI LÁSZLÓ [2010]: Hitelintézetekre vonatkozó hazai és EU szabályozási változások. Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete, 2010. november 18. URL: http://www.mkvk.hu/szervezet/tagozatok/ptt/tagozatihirek/rendezvenyek_2010_II_felev/ (letöltve: 2011.07.31.)
- SOÓS JÁNOS [2011]: Az új európai pénzügyi felügyeleti struktúra. *Európai Tükör*, 2011/2, 126–140. o.
- SOMOGYI VIRÁG–TRINH TUAN LINH [2010]: A Bazel III. szabályozás várható hatásainak elemzése Magyarországon. *Hitelintézeti Szemle*, 2010/5, 397–415. o.
- SZÁJER JÓZSEF [2010]: Az Európai Parlament megerősített szerepe Lisszabon után. Átruházott és végrehajtási jogkörök – újabb lépés egy demokratikusabb Európai Unió felé. *Európai Tükör*, 2010/9, 27–31. o.
- SZOMBATI ANIKÓ [2010]: Bazel III. rendszerszintű hatásai itthon és Európában. *MNB-szemle*, Magyar Nemzeti Bank, 2010. december, 33–42. o.
- TERTÁK ELEMÉR [2010]: Változások a bankszabályozásban. 48. Közgazdász vándorgyűlés, Szeged, 2010. október 1. URL: http://www.mkt.hu/docs/2010-10-03-11-09-09-Tertak_Elemer.ppt (letöltve: 2011.07.31.)
- ZSOLNAI ALÍZ [2009]: A pénzügyi szektorbeli felügyelet kérdései az Európai Unió tükrében. *Hitelintézeti Szemle*, 2009/5, 460–475. o.
- IP/11/915: A Bizottság erősebb és felelősebb európai bankrendszert szándékozik kialakítani. Európai Bizottság–Sajtóközlemény, 20 July 2011. URL: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/11/915&format=HTML&aged=0&language=HU&guiLanguage=en> (letöltve: 2011.07.31.)